

Существенно сдерживается инвестиционно-строительный процесс и растет стоимость продукции, в том числе и из-за сложившейся в последние годы практики представления исходных данных для проектирования, утверждения и согласования проектной документации. Например, на осуществление строительства 100-квартирного жилого дома требуется получить 170–180 согласований. При этом принятый порядок предварительной оплаты услуг растягивает сроки согласований на месяцы. Все указанное свидетельствует в пользу необходимости упорядочивания указанных процедур, что могла бы взять на себя саморегулируемая организация.

Интересным и значимым для формирования системы общественного регулирования в инвестиционно-строительной сфере является то, что отдельные функции, задачи и цели системы саморегулирования в деятельности этих общественных некоммерческих организаций уже присутствуют не в формальном виде, а в виде основного предназначения. Например, Союз строительных объединений и организаций г. Санкт-Петербурга (далее ССОО) учрежден четырнадцатью основными строительными объединениями города. В их число входит

более 500 прямых и более 1800 ассоциированных членов. Источником же финансирования ССОО являются членские взносы.

Предстоящий переход от государственного регулирования к общественному регулированию в инвестиционно-строительной сфере – это шаг на пути построения гражданского общества в России.

В заключение можно отметить, что саморегулируемые организации необходимо рассматривать как универсальный инструмент для согласования интересов всех участников бизнеса с интересами государства и общества.

Безусловно, мы будем и в дальнейшем обращаться к проблеме общественного регулирования в региональном инвестиционно-строительном комплексе. Ведь гражданское общество – это не цель, а скорее процесс и процесс бесконечный

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаджиев К. С. Гражданское общество и правовое государство / К. С. Гаджиев // мировая экономика и международные отношения. – 1991. – № 9. – С. 28–31.

УДК 631.151.8:346.548

ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСІВ У КОРПОРАТИВНИХ СИСТЕМАХ АПК

О. В. Комарчук

Необходимость стойкого развития экономики окремих регіонів і країни в цілому в умовах наявності ризику вимагають розробки і обґрунтування методологічних та методичних основ пошуку альтернативних (оптимальних) варіантів функціонування господарських формувань різних форм власності, які є складовими агропромислового комплексу.

Вивчення літератури з досліджуваних проблем показує, що на сучасному етапі немає досконалих методик прогнозування ефектив-

ності сільськогосподарського виробництва з урахуванням вимог ринку. Розроблені методологічні підходи до управління економічними об'єктами та процесами застаріли і не відповідають вимогам сучасного господарювання, а методичні розробки обґрунтування стратегії розвитку підприємства, викладені в західній економічній літературі і випробувані в країнах з розвинутою економікою, не завжди адаптовані до вітчизняної практики і потребують пристосування до організаційно-

правових умов функціонування вітчизняних підприємств, особливостей запропоновані в даній роботі методики охоплюють ситуації двох типів: методика попереднього прогнозування (не більше 3–4 місяців) розвитку стану об'єкта, метою якого є знешкодження всіх видів неузгодженості (технологічні та часові), і методика прогнозування на основі детального системного вивчення об'єкта та складання на його основі системи планування і організації виробництва корпоративних підприємств. Такий підхід дає можливість прогнозувати розвиток основних параметрів і очікуваний ефект не від досягнутих рівнів, а від організаційного і технологічного узгодження всіх підсистем і оптимізації основних (базових) елементів виробничої програми корпоративного підприємства.

Отримання оптимальних траєкторій розвитку АПК і економіки окремих підприємств, планування і реалізація заходів з підвищення ефективності виробництва на основі обраної товарної стратегії є першочерговим завданням для спеціалістів-практиків і вчених-дослідників. Серед напрямів економічних досліджень чільне місце посідають наукові розробки програми розвитку і формування виробничої структури підприємств різних форм власності, регіональних АПК, раціонального використання потенціалу та застосування сучасних науково-технічних досягнень у процесах виробництва продукції та її реалізації.

На сучасному етапі ефективним методом дослідження стану і можливостей розвитку складних економічних об'єктів, що формуються в результаті ринкової трансформації, є економіко-математичне моделювання. Цей метод дозволяє визначити оптимальні варіанти соціально-економічних програм розвитку та формування виробничої структури АПК на перспективу.

Упровадження ринкового механізму взаємодії виробничої та невиробничої сфери економіки окремих галузей і підприємств, економічної стратегії їх розвитку, стратегії соціально-економічного розвитку адміністративного району чи області, обґрунтування стратегічної платформи окремих підприємств на основі різних методологічних течій, мо-

делювання управлінських процесів і оцінки організаційних здатностей підприємства у процесах ефективного перетворення ресурсів на кінцеві продукти, формування продуктово-ринкової стратегії підприємств залежно від кон'юнктури ринку призвели до появи нових класів задач і необхідності розробки методологічних і методичних положень їх реалізації. Для прийняття ефективних управлінських рішень у плануванні та управлінні виробництвом з використанням методів математичного моделювання необхідно формалізувати можливості організаційних здатностей окремих підприємств.

Управлінські процеси охоплюють збирання, обробку та поширення інформації, сфери прийняття управлінських рішень щодо розподілу завдань і ресурсів, процеси комунікації та мотивації тощо.

Одним із важливих напрямів оптимізації сучасного стану виробництва галузей АПК є розробка методології інтегрованої системи планування і організації виробництва корпоративних підприємств (СПОВКП). Суть СПОВКП полягає у вивченні корпоративного підприємства як складної динамічної системи, яка складається із множини функціонуючих у взаємодії елементів. При цьому зміни, що виникають хоча б з одним елементом, відображаються на ефективності функціонування всієї системи.

СПОВКП являє сукупність логічно, інформаційно й алгоритмічно взаємопов'язаних модулів (підсистем), які відображають економічні, організаційні та технологічні процеси відтворення в їх об'єктивно існуючій цілісності (єдності).

СПОВКП будується з урахуванням загальних методологічних принципів. Це принципи розвитку, цілісності, відносної автономності, відповідальності й адаптації.

До основних методологічних принципів формування управлінських процесів на рівні окремих корпоративних підприємств слід віднести:

1. Оцінку стану досліджуваного об'єкта різних організаційних формувань і напрямів методом діагностики економічної системи.

Це комплекс системних досліджень, направлених на постановку цілей (мети) функціонування підприємств як цілісної організації (на рівні району, області, галузей тощо) і способів їх досягнення в ринкових умовах. Взаємозв'язок стану виробництва та виявлених проблем дає змогу встановити з них домінуючі та використовувати для прийняття управлінських рішень.

Дослідження взаємозв'язків основних складових економічної діагностики підприємства показує, що при вивченні адаптивних систем у галузях АПК, в першу чергу необхідно проаналізувати закономірності динаміки їх структури змін (факторами таких змін можуть бути природокліматичні умови, кон'юнктура ринку, інноваційні ресурси (нововведення) тощо).

При цьому якість організаційної здатності економічної системи оцінюється з погляду досягнення нею поставлених цілей у певному середовищі. Так, ступінь організаційної здатності окремого підприємства повинен відповідати ступеню організації і рівню функціонування навколишнього середовища. В цьому випадку процес адаптації підприємницьких структур до умов ринку здійснюється з меншими втратами.

Враховуючи, що економічні системи характеризуються властивостями адаптивної поведінки, для них характерна здатність до цілеспрямованих змін власної структури в середовищі, що змінюється [29].

2. Класифікація мікро- і макрозадач економічної системи методами декомпозиції відповідно до цілей її організації і змін основних змінних величин (як правило, це змінні «входу – виходу»). Такий підхід шляхом розподілу системи на окремі частини (підсистеми або елементи) дає можливість розглянути її внутрішню структуру і встановити фіксовані (стійкі) виробничі зв'язки між ними.

Виділення окремих частин системи (процесів) і встановлення зв'язків між ними з загальним процесом економічної системи. Особливістю розробленого методичного підходу є те, що пропонується подальша структуризація системи (уже окремих елементів системи).

В умовах ринку такий розроблений підхід має важливе практичне значення, тому що дає можливість виділити детерміновану і незмінну у часі структуру (наприклад, формування машинно-тракторного парку), стохастичні підсистеми (формування урожайності сільськогосподарських культур), рівні адаптивності окремих елементів, динамічні характеристики підсистеми і ступінь їх стійкості відносно внутрішніх і зовнішніх змін.

3. Об'єднання результатів декомпозиційного аналізу і синтезу організаційної структури управління економічною системою. В більшості випадків синтез структур управління економічними системами (об'єктами, процесами) виконується евристичними методами (враховуючи досвід минулого, аналогію або інтуїцію). З появою ПЕОМ почали використовувати обробку інформаційних масивів господарської діяльності підприємств. Задачі синтезу господарської діяльності на основі оптимізації на сучасному етапі потребують подальшої розробки і впровадження в практику господарської діяльності. Основною для їх реалізації є розробка різних видів сценаріїв розвитку виробничих формувань у ринкових умовах (альтернативних варіантів розвитку) як одного з методів прогнозу.

Реалізація альтернативних варіантів програми функціонування різних організаційних формувань сільськогосподарського виробництва здійснюється на основі побудови дерева цілей і дерева прийняття управлінських рішень. Дерево цілей являє собою ієрархію підцілей з деталізацією прийняття рішень до необхідного рівня. Розробка програми розпочинається з побудови її цілей, ієрархічна структура яких формується у вигляді цілей.

При цьому альтернативні варіанти виробничої програми відрізняються по структурою, тобто виділеними підпрограмами й елементами.

Методичним прийомом, який дозволяє здійснити взаємозв'язок ресурсів, елементів і підпрограми, а також оцінити затрати на різні варіанти програми, є розробка програмної матриці.

Вона складається для виробничої програми в цілому або ж для кожного етапу (стадії)

її реалізації. Методи побудови дерев цілей являють собою один із найбільш поширених і ефективних способів аналізу цілей і задач, які необхідно вирішувати сільськогосподарським підприємствам, вияву оптимальних засобів їх досягнення в ринкових умовах.

4. Наступним (завершальним) етапом розробленої методики є обґрунтування методів управління і прогнозування основних показників виробництва з метою збереження мінімального відхилення від трендової траєкторії розвитку економіки окремих господарств, району або галузей АПК. У зв'язку з цим здійснюється вибір показників, економіко-математичних методів; визначають ретроспективні розміри коливань, система індикаторів, що дає можливість їх прогнозувати.

До основних методологічних принципів побудови системи індикаторів відносяться:

- визначення пріоритетної ролі прибутку (ціна, затрати, об'єм, продаж);
- важлива роль часових лагів у динаміці різних економічних показників;
- необхідність врахування особливостей розвитку економіки окремих і підприємств різних форм власності.

На цій основі розробляється система раннього запобігання дестабілізації економіки підприємства, яка повинна реагувати на дестабілізуючий вплив як контрольованих, так і неконтрольованих дестабілізуючих факторів, які повільно змінюються. Такий підхід дає можливість звести до мінімуму наслідки дестабілізуючого впливу зовнішнього середовища.

При застосуванні системи раннього попередження розвитку виробництва використовуються технологічні, економічні та соціальні показники.

Якщо на економічну систему (окреме підприємство, регіон, галузь) діє контрольований дестабілізуючий вплив, то запобігання дестабілізації функціонування пов'язано з вибором управління двох типів: націленого на локалізацію контрольованого дестабілізуючого впливу й запобіжного (превентивного), націленого на зміну стану та запобігання появи відхилень.

При цьому головними функціями прогнозів є:

- розкрити тенденції економічних процесів, що діють в АПК;
- виявити найважливіші закономірності передбачуваного економічного розвитку на основі кількісних характеристик цих тенденцій;
- виявити взаємозв'язки сучасного стану з минулим і майбутнім;
- встановити строки дії визначених факторів економічного розвитку господарства;
- визначити можливі альтернативи (варіанти) економічного розвитку на перспективу.

При цьому інноваційний прогноз не можна відривати від загального функціонування господарського механізму підприємства і вдосконалення системи управління. Важливим є обґрунтований вибір критеріїв оцінки результативності управління, коли кількість і якість виробленої продукції збігаються. Надійним способом об'єктивної перевірки таких ознак товарної стратегії є вимоги ринку, формування експортної продукції, ефективність результатів агропромислового виробництва, оскільки його стан визначається кількістю і якістю продукції, яку одержує споживач. Продуктивність використання ресурсів підприємства АПК передбачає найвищу віддачу (результат), що припадає на одиницю сукупних ресурсів, якими вони розпоряджаються з врахуванням стану внутрішнього та зовнішнього середовища. Зв'язок між підприємствами АПК та зовнішнім оточенням має ряд наслідків: по-перше, вони повинні пристосовуватися до змін навколишнього середовища; по-друге, підприємства повинні здійснювати управління цими змінами (де це можливо), враховуючи можливості наявного стратегічного потенціалу та цінової політики.

Відомо, що вибір цінової стратегії залежить від рівня попиту на товари. Як правило, використовують три можливих альтернативних варіанти стану навколишнього середовища, виражені рівнем попиту на сільськогосподарську продукцію: високий, середній і низький, відповідно до яких очікувані результати можуть бути досягнуті при реалізації кожної цінової стратегії за альтернативних умов маркетингового середовища.

Перехід до нових систем управління корпоративними підприємствами повинен ґрунтуватися на засадах стратегічного управління, побудові гнучких програмно-цільових організаційних структур підприємств з елементами маркетингу, націлених на виживання за умов конкуренції, в першу чергу через забезпечення прибуткової діяльності та максимального задоволення потреб населення.

Нові ринкові умови стимулюють господарства орієнтуватися на виробництво і збут кінцевої продукції, відповідних виробничо-комерційних структур, що забезпечують функціонування за циклом «виробництво – переробка – реалізація». При обґрунтуванні та плануванні процесу виробництва (по суті виробничої програми) керівникам господарств слід визначитись із товарною стратегією свого підприємства, тобто обґрунтувати для себе перелік вироблюваної продукції, обсяги виробництва, визначитись з потенційними покупцями та ринками збуту в структурі продуктивних підкомплексів і соціально-економічних умов формування ринків агропродовольчої продукції.

Встановлено, що забезпечення галузевої, технічної і технологічної перебудови виробництва в окремих регіонах і створення моделей економіки розвитку зумовлено об'єктивними оцінками ринкових можливостей підприємств, які повинні врахувати як внутрішній потенціал регіону, так і зовнішнє середовище, в якому підприємства будуть реалізувати свої потенційні можливості.

До внутрішнього потенціалу регіонів у галузі агропромислового виробництва відносяться посівні площі сільськогосподарських культур, які є не тільки факторами ресурсного забезпечення певного виду діяльності (з урахуванням джерел, умов і вартості надходження окремих видів ресурсів, зайнятості трудових ресурсів тощо), але й умовою територіального розвитку, загальної ефективності сільськогосподарського виробництва [19].

Визначення перспектив розвитку сільськогосподарства в умовах становлення ринкових відносин залежить від:

- узгодження цілей системного (комплексного) розвитку території регіону та суб'єктів діяльності;
- ефективного функціонування суб'єктів господарської діяльності в ринковому середовищі (на основі маркетингових досліджень, розробки й аналізу бізнес-проектів, вивчення економічного і правового середовища, оптимізації ресурсного забезпечення окремих видів господарської діяльності);
- рівня доходності прогнозованого виду господарської діяльності, що забезпечуватиме розширення відтворення, достатній стан трудового забезпечення;
- дотримання необхідних екологічних вимог, оптимізації структури посівних площ сільськогосподарських культур.

Сільськогосподарське виробництво у процесі функціонування супроводжується стійкими інформаційними ознаками, кількісне вираження яких дає можливість запроваджувати систему модульного підходу, які охоплюють підсистеми оперативного управління, економічного аналізу, планування і прогнозування.

Модульний принцип відображення управлінських процесів і їх використання в господарській діяльності з метою прийняття оптимальних управлінських рішень і зменшення ризику дає можливість реалізувати окремі пріоритетні завдання, вивчити закономірності взаємозв'язків і тенденції розвитку сільськогосподарського виробництва, а також виявити резерви підвищення його ефективності в ринкових умовах.

З методологічного погляду, на сучасному етапі можна розрізнити два основних напрямки до формування управлінських процесів: по-перше, принципово новим є розробка моделей оптимізації різних економічних механізмів; по-друге, інтенсивне вивчення впливу науково-технічного прогресу (інноваційні моделі).

Основою першого напрямку є методи управління «зсередини», який оптимізує не зовнішню сторону об'єкта чи процесу, а його внутрішню. Побудовані на його основі організаційні моделі господарського управління стають ефективним інструментом аналізу технології не тільки виробничої, але й управлін-

ської діяльності, її раціоналізації і автоматизації.

Прикладом існування економічної логіки як комплексу формально-логічних досліджень структури наукового знання щодо об'єктів і процесів може бути розробка методами, що супроводжують і здійснюють оцінку еволюції економічного розвитку окремих країн.

Історичний досвід показує, що найтривалішим був процес утворення економічних основ суспільного буття. Їх ринковими механізмами забезпечено формування ринкової моделі господарювання, а потреба подолання суперечностей і вад ринкової економіки зумовила необхідність дотримання соціальної орієнтації.

На сучасному етапі держава не визначилася зі своїми пріоритетами у сфері корпоративних прав, не проявляє зацікавленості у масовому залученні капіталів у конкретні галузі АПК. Таким чином, капітали в певних сферах конкурують не між собою, а із зовнішнім середовищем, яке для України не досить сприятливе.

Зважаючи на унікальні особливості функціонування АПК, важливою є оптимізація тенденцій впливу реформ на аграрний бізнес, зокрема оптимізація потенційних можливостей корпоративних підприємств, форм державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників в умовах формування ринкового середовища і адаптації аграрного виробництва до світових стандартів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азізов С. П. Організація виробництва і аграрного бізнесу в сільськогосподарських підприємствах / С. П. Азізов, П. К. Канінський, В. М. Скупій. – К. : ІАЕ, 2002. – С. 116–122.
2. Гальперін С. Б. Механізм аналізу і прогнозу діяльності корпоративних систем / С. Б. Гальперін, М. В. Дорднева, Ю. В. Мішин. – Новгород, 2001. – 57 с.

УДК 332.122+338.43

МОДЕЛЬ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ СИСТЕМИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Т. М. Білоусько, кандидат економічних наук

В умовах ринкових відносин у наш час одним із важливих ресурсів життєзабезпечення суспільства є продукція агропромислового комплексу. Рівень продовольчого споживання та його структура визначає не тільки умови відтворення й ефективного використання трудових ресурсів держави, але і впливає безпосередньо на її економічну безпеку. В свою чергу, цей рівень опосередковується системою соціально-економічних чинників, які визначаються продовольчою та макроекономічною політикою держави, є наслідком ринкової трансформації всієї економіки країни. Трансформація структури регіональної економіки в сільськогосподарському виробництві зумови-

ла суттєвий перерозподіл земельних ресурсів і майна на користь селянського та фермерського господарства, що сприяло мотивації праці та підприємництва у нових власників. Висловлюється гіпотеза, що саме цей сектор може зробити суттєвий внесок у вирішення продовольчої проблеми. Проте невизначеним залишається сільський сектор продовольчого комплексу, де є власні переробні цехи, млини, крупорушки, олійні тощо. В цьому контексті дуже важливою є оцінка ефективності продовольчого комплексу села та сільських районів, розуміння статусу підприємств, які є виробниками продовольства з позицій монополії територіальної громади на сировинні ресурси,